

Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland

Åtgärder för att förhindra att personer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner

Executive Summary

Magnus Ranstorp
Peder Hyllengren

CATS
Center for Asymmetric Threat Studies

Titel: Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland: Åtgärder för att förhindra att personer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner

Författare: Magnus Ranstorp och Peder Hyllengren

Centrum för Asymmetriska Hot- och TerrorismStudier (CATS), Försvarshögskolan

© Författarna och Försvarshögskolan 2013

Tryck: One Digitaltryck i Karlstad AB, Karlstad 2013

Rapporten kan laddas ner från www.fhs.se

“However beautiful the strategy, you should occasionally look at the results”

- Sir Winston Churchill

Förord

Denna studie om förebyggande av våldsbejakande extremism i konfliktzoner är resultatet av det regeringsuppdrag som gavs till Försvarshögskolan i december 2011. Problematiken med att unga män åker till konfliktzoner som Somalia, Pakistan – och nu på senare tid även Syrien – för att strida har blivit allt mer påtaglig i flera europeiska länder. Uppgiften i denna studie var att ta fram och bedöma metoder och initiativ i några länder för att förebygga det som man i Norge benämner som ”jihadresenärer”, samt att se vad av detta som kan överföras i en svensk kontext.

De rekommendationer som lämnas ligger väl i linje med den tidigare rapport som FHS/CATS redovisade till Integrationsdepartementet 2009 (”Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö”). Den viktigaste rekommendationen – då liksom nu – är att försöka åtgärda det byråkratiska ”glapp” som finns mellan den statliga och kommunala nivån genom att utpeka en nationell aktör som samordnar och koordinerar samhällets insatser. Som det till exempel påpekas i rapporten så blir Säkerhetspolisen som normalt ska vara den sista instansen den första instansen då det inte finns någon annan instans att vända sig till. Ett antal ytterligare icke-judiciella ”krockkuddar” som kan användas på främst kommunal nivå och i samverkan med civilsamhället behöver därför utformas.

Denna unika och omfattande studie bygger bland annat på 111 intervjuer med de som dagligen praktiskt arbetar med denna problematik i Sverige och fyra andra länder (Tyskland, Danmark, Storbritannien och Nederländerna). Huvudinnehållet förstås väl av sammanfattningen, och där rekommendationerna rörande Sverige återfinns i slutet av sammanfattningen.

Arbetet med studien har skett vid Försvarshögskolans Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier (CATS) under ledning av Dr. Magnus Ranstorp och med stöd av universitetsadjunkt Peder Hyllengren och forskningsassistent Linus Gustafsson.

Lars Nicander

Chef för Centrum för Asymmetriska Hot- och TerrorismStudier (CATS)

Executive Summary

Inledning och disposition

Detta är en sammanfattning av rapporten *Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland: Åtgärder för att förhindra att personer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner*. Sammanfattningen inleds med en kort summering av uppdraget och därefter följer ett begränsat urval från respektive kapitel i rapporten.

Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier (CATS) vid Försvarshögskolan har under lång tid varit aktivt på detta område och har en bred expertis vad gäller forskning och policyfrågor avseende våldsbejakande extremism. Detta har bland annat uppmärksammats internationellt vid publicering av dess rapporter och den roll man spelar inom ett flertal internationella organ, exempelvis inom ramen för flera av EU:s Expert Groups on Radicalisation, samt dess engagemang inom EU:s Radicalisation Awareness Network (RAN).

Därtill har CATS tidigare bidragit med en studie på uppdrag av Sida om motverkande av radikaliserings och terrorism i Indonesien. Detta bidrog till ett besök på Försvarshögskolan av ledaren för världens största muslimska organisation, Nahdlatul Ulama, för att stärka dialog över gränser om förebyggande insatser mot extremism.¹

Uppdraget

Regeringen gav i december 2011 Försvarshögskolan i uppdrag att genomföra en studie som belyser exempel på framgångsrikt arbete med att förebygga extremism i andra länder, med fokus på åtgärder som syftar till att förhindra att individer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner. Studien ska också söka identifiera goda exempel på hur detta arbete kan utföras av aktörer på lokal nivå från civilsamhället.

Denna rapport syftar till att tillhandahålla ett faktabaserat och nyanserat bidrag till förståelsen för de utmaningar och möjligheter som EU:s medlemsstater ställs inför då man söker hantera problemet med rekryteringen av utländska stridande och de

¹ "Islam och terrorism på agendan vid indonesiskt besök" Försvarshögskolan
<https://www.fhs.se/sv/nyheter/2010/islam-och-terrorism-pa-agendan-vid-indonesiskt-besok/>

olika medlemsländernas ansträngningar att etablera och utveckla ett samarbete med civilsamhällets aktörer och olika grupper som lever i diasporan. Uppgiften är att:

1. belysa goda exempel från relevanta EU-länder på förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism i tredjeland, med fokus på åtgärder som syftar till att förhindra att individer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner,
2. belysa hur diasporagrupper kan involveras i arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism i tredjeland, och särskilt i verksamhet som syftar till att förhindra att individer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i tredjeland, och
3. lämna förslag på lämpliga åtgärder för att stärka det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism i tredjeland.

Länder som exempelvis Storbritannien, Nederländerna och Danmark arbetar sedan lång tid tillbaka med ett långsiktigt förebyggande arbete, som både syftar till att hindra att de egna medborgarna deltar i verksamhet som präglas av våldsbejakande extremism eller mynnar ut i terrorhandlingar utomlands och till att, genom att söka lokala samverkanspartners, arbeta förebyggande på plats i tredjeland. De tyska erfarenheterna har också inkluderats i studien då även Tyskland har betydande erfarenhet av att individer bosatta i landet rekryteras och tar sig till konfliktområden, och då i synnerhet till Pakistan. När dessa individer återvänder till Tyskland (eller andra EU-länder) utgör de ofta högst reella säkerhetshot.

Detta innebär att rapporten behandlar erfarenheter och lärdomar från Danmark, Storbritannien, Nederländerna och Tyskland vad gäller dessa länders förebyggande arbete mot våldsbejakande islamistisk extremism – både i det egna landet och utomlands. Särskild vikt läggs avseende de erfarenheter som gjorts angående rekrytering till konfliktområden. Avseende länder utanför EU belyses förebyggande åtgärder i framförallt Pakistan och Somalia.

Begrepp, begränsningar och metod

Utländska stridande

Det finns en pågående diskussion om begreppsformulering av de extremister som reser till konfliktzoner. I det engelska språket benämns de vanligen som *"foreign fighters"*. En etablerad svensk översättning existerar för närvarande inte. I denna studie används begreppet *utländska stridande* som svensk översättning av det engelska begreppet "foreign fighters".

Avgränsningar

Denna rapport har ett antal avgränsningar. Ämnet är omfattande och involverar tvärvetenskapliga forskningsområden som hittills inte har systematiserats eller kombinerats i relevant utsträckning. I en studie från 2006 undersökte Lum, Lesley och Sherley genomförda utvärderingar av olika åtgärds paket för kontraterrorism, resultatet visade att av 20 000 genomförda utvärderingar var det bara sju som ansågs vara genomförda på ett vetenskapligt sätt.²

Omfattande forskning är nödvändig inom tematiska och tvärvetenskapliga områden där forskningsresultat, regeringspublikationer och intervjuer med tjänstemän kombineras i syfte att skapa så god kunskap som möjligt. Att på bästa sätt hantera dessa problem är ett massivt åtagande och det är av en rad orsaker inte möjligt att behandla varje aspekt av den tillgängliga litteraturen på området.

En annan svårighet var bristen på en systematisk överblick över utländska stridande som reser till konfliktområden. Myndigheter är ofta ovilliga att lämna ifrån sig information om eventuellt pågående utredningar. De är försiktiga med att uppge det exakta antalet personer som rest, vilken bakgrund de har eller vilket konfliktområde de är intresserade av.

Det finns naturliga orsaker till denna försiktighet, inte minst vad gäller risken för att denna information kan skada och påverka minoriteter och religiösa samfund, något som i sin tur kan resultera i främlingsfientlighet och en onödigt överdriven hotbild. Vidare är det högst osäkert hur många som faktiskt återvänder och i vilken utsträckning detta kommer att skapa problem.

Det är viktigt att man inte ser på radikaliseringsprocesser som en linjär process utan den kan variera beroende på lokal kontext och olika individfaktorer. Det finns en fara

² Lum, Cynthia, Kennedy, Leslie & Sherley, *The Effectiveness of Counter-Terrorism Strategies: A Campbell Systematic Review* (2006).

i att se processen som en förutbestämd rulltrappa som passerar förutbestämda stadier i samma hastighet.

Det är också viktigt att ha förståelse för radikaliseringsprocessens speciella karaktär och de upplevelser som formar diasporan. Dessa karaktärsdrag innebär att man bör iaktta försiktighet vad gäller att söka identifiera specifika egenskaper som sedan används för generaliseringar. Radikaliseringsprocessen varierar mellan de olika medlemsländerna eftersom de bakomliggande orsakerna och dess inriktning är högst varierande ända ner på individnivå.

Vidare har medlemsländerna närmat sig detta problem utifrån olika operativa förutsättningar såväl vad gäller lagstiftning, underrättelseverksamhet som deras engagemang i olika CVE-program (Countering Violent Extremism) utanför EU. Därför förändras förutsättningarna och problemets karaktär hela tiden.

Studien behandlar inte i närmare detalj den organisatoriska dynamiken hos vare sig al-Shabaab eller de viktigare pakistanska grupperna, likaså behandlas inte heller al-Qaidas dynamiska status i detalj. Det primära syftet med denna studie är inte att ge läsaren en djupare förståelse för extremistgrupper i Somalia eller Pakistan, eller den historiska, politiska och socioekonomiska kontexten. Dessa faktorer vägs in i viss utsträckning men beskrivs inte i närmare detalj.

Man bör även beakta att omfånget av våldsbejakande islamistisk extremism skiljer sig avsevärt mellan Europa, Somalia och Pakistan. Inom individuella EU-länder handlar det oftast om ett dussintal individer som utgör potentiella säkerhetsshot medan omfånget i Pakistan och Somalia är betydligt större.

Försiktighet bör iakttas vad gäller de erfarenheter som gjorts i samband med genomförandet av olika åtgärder och program, dessa kan inte per automatik överföras från en lokal kontext till en annan. De lokala förhållandena kan mycket väl vara väsensskilda. Det är också uppenbart att CVE-program och projekt skiljer sig åt avseende synlighet, möjligtvis av hänsyn till konkurrerande agendor och behovet av att skydda lokala partners och deras trovärdighet.

Vidare är den kunskapsbas från vilken individuella och kollektiva lärdomar skulle kunna hämtas undermålig. Detta på grund av en rad omständigheter såsom att projekten är nya, saknar tillgänglig data och har en undermålig utvärderingsmetodik.

Forskning avseende radikalisering och extremism är långt ifrån okomplicerat och kan i vissa fall vara politiskt känsligt. Den tillgängliga terminologin är som ovan beskrivits behäftad med en rad svagheter, vilket i kombination med det känsliga samarbetet mellan regeringsmakt och civilsamhället kan förstärka dessa problem.

Det är också viktigt att tydliggöra att diasporans roll inte endast skall beskrivas som något negativt och problematiskt. Språkbruket har en tendens till att dölja de positiva

bidrag som diasporan kan bistå med vad gäller konfliktlösning, samhällsstyrning och lokalt kapacitetsbyggande.

Det bör betonas att det inte finns någon forskning som visar att diasporan i sig bidrar till radikaliserings-, extremism- eller terrorism. I själva verket är det tvärtom, diasporan utgör en viktig partner och kan bidra till att skydda samhället från våldsbejakande islamistisk extremism.

För referens- och intervju-lista hänvisas till den fullständiga versionen av rapporten. Som avslutande avgränsning ska tydliggöras att denna rapport ska betraktas som en utredningsrapport. Dock har en strävan varit att följa vetenskaplig praxis vad gäller utredningsmetoder.

Metod

Denna rapport har en kvalitativ ansats. Intervjuer och samtal genomfördes med relevanta personer i de studerade länderna tillhörande exempelvis polis och säkerhetstjänster, kommuner och civila organisationer.

Sammanlagt har 83 intervjuer och samtal genomförts med internationella representanter. Intervjuer och samtal har även genomförts med 28 personer verksamma i Sverige, till exempel SSP-medarbetare (skola, socialtjänst och polis), företrädare för åklagarkammaren för säkerhetsmål, Säkerhetspolisen, akademiker, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, frivilligorganisationer samt en tidigare chef vid Nationellt centrum för terrorhotbedömning (NCT).

De internationella intervjuerna har framförallt handlat om hotbild och förebyggande åtgärder. De svenska intervjuerna har till exempel berört problembilden i Stockholm, Göteborg och Malmö samt formerna för myndighetssamarbete. Intervjuer med säkerhetspolisen har framförallt berört hotbedömning av våldsbejakande islamistisk extremism och resande till konfliktzoner samt Säkerhetspolisens samarbetsformer och dialog med civilsamhället. Författarna reserverar sig för eventuella felaktigheter vid översättning av citat till svenska.

Hotbild

Inledningsvis bör det konstateras att antalet utländska stridande som kommer från EU-länder och reser till konfliktzoner i regel är begränsat i jämförelse med de som kommer från närliggande stater till konfliktområdet.

Även om det framstår som uppenbart att rekryteringen av volontärer har ökat så är det relevant att ställa frågan varför träning i konfliktområden är av betydelse. Sageman fann i en undersökning av globala jihadister mellan 1993-2008 att om dessa fick tillgång till träning av al-Qaida eller någon av dess underorganisationer ökade sannolikheten för att en terroristattack skulle lyckas med två till fyra gånger.³

Cruickshank genomförde en studie av 32 allvarliga jihadistiska terrorplaner riktade mot mål i västvärlden under perioden 2004-2011. I 53 procent av fallen kunde påvisas att träning och operativa förberedelser genomförts i samarbete med etablerade jihadistgrupper i Pakistan, i sex procent av fallen kunde beläggas att träning och operativa förberedelser genomförts i Jemen och i tre procent i Irak.⁴

En studie genomförd av Clutterbuck och Warnes verksamma vid RAND visade ett liknande resultat. Under perioden 2004-2007 upptäcktes vid sex tillfällen allvarliga planer på att utföra terrordåd i Storbritannien. I fem av dessa sex fall kunde man visa att 38 personer – så kallade kärnindivider eller *core individuals* – hade kopplingar till träningsläger för terrorister i Pakistan, ytterligare en person hade kopplingar till ett liknande träningsläger i Irak. Dessa kopplingar var inte bara närvarande i form av en koppling eller kontakt, de utgjorde i allra högsta grad en betydande del i planeringen och genomförandet av de olika planerna.⁵

Nedan presenteras hotbilder från Storbritannien, Nederländerna, Tyskland och Danmark.

³ Marc Sageman, "Confronting al-Qaida: Understanding the Threat in Afghanistan and Beyond Testimony to the Senate Foreign Relations Committee, 7 oktober, 2009.

⁴ Paul Cruickshank (2011). *The Militant Pipeline: Between the Afghanistan-Pakistan Border Region and the West. Second Edition*. Counterterrorism Strategy Initiative Policy Paper. New America Foundation.

⁵ Lindsay Clutterbuck and Richard Warnes. *Exploring Patterns of Behaviour in Violent Jihadist Terrorists: an analysis of six significant terrorist conspiracies in the UK*. RAND: juli 2011).

Storbritannien

Storbritannien har upplevt fler än tjugo större terroristplaner under perioden 2000-2010⁶ och fler än 235 personer har dömts och fängslats för terroristbrott.⁷ Inget annat land i EU har varit lika utsatt för planer på terroristattacker planerade eller inspirerade av al-Qaida, det finns flera skäl till detta.

Till exempel så har Storbritanniens nära relationer till USA, och det amerikanska kriget mot terrorismen använts som motiv. Invasionen av Irak gjorde landet än mer utsatt och uppmärksammat av al-Qaida som ett potentiellt mål. Den stora pakistanska diasporan i Storbritannien (som uppskattningsvis tar emot 400 000 besök årligen från släkt och vänner i Pakistan) och den stora somaliska diasporan (omkring 100 000 boende i Storbritannien) anses också kunna vara en faktor i dessa sammanhang som utnyttjas av terrorister.

Frågan om så kallad inhemsk terrorism (*homegrown terrorism*) blev aktuell i och med terroristattacker i London 2005. Inledningsvis var detta en felbedömning eftersom det visade sig att det fanns väletablerade kontakter med de personer som hade planerat attackerna, dessa tillhörde al-Qaida i Pakistan. Utredningen av de fyra synkroniserade bombattacker som dödade 52 människor och skadade över 700 personer i London den 7 juli 2005 gav viktig insyn i attentatsmännens gruppdynamik och hur två av de fyra attentatsmännen hade rest till Pakistan åtskilliga gånger.

2008 uppgav brittiska myndigheter att ungefär 75 procent av de undersökta terrorplanerna i Storbritannien hade kopplingar till Pakistan.⁸ I vilken skala och omfattning som brittiska medborgare erhållit utbildning i träningsläger för terrorister framkom i juli 2005 när Sir John Stevens, Metropolitans poliskommissionär, framhöll att ungefär 3000 briter under det senaste decenniet hade genomgått utbildning i olika träningsläger kopplade till al-Qaida.⁹

I november 2008 reviderade brittisk säkerhetstjänst den siffran och uppgav att "över 4000 brittiska muslimer hade genomgått utbildning i träningsläger för terrorister i Afghanistan och Pakistan."¹⁰

Under 2012 uppskattades att omkring 50 briter med rötter i Somalia, Jemen, Pakistan, Bangladesh eller Nordafrika hade rest och anslutit sig till al-Shabaab.¹¹

⁶ Michael Clarke & Valentina Soria, "Terrorism: The New Wave", *RUSI Journal*, Vol.4 (2010): s.24-31.

⁷ Ibid.

⁸ Paul Cruikshank, *The Militant Pipeline: Between the Afghanistan-Pakistan Border Region and the West*. Second edition (New America Foundation, juli 2011): s.20.

⁹ 'Radical Muslim youth who aspired to be UK's first suicide bombers: British connection', *Guardian*, 13 juli 2005.

¹⁰ 'British Muslims have become a mainstay of the global "jihad"', *The Independent*, 29 november 2008.

Nyligen beskrev Stuart Osborne, biträdande Metropolitan poliskommissionär att terrorhotet är så omfattande i Storbritannien att polisen tillsammans med säkerhetstjänsten MI5 varje år har avvärjt terrorplaner lika stora som terrordåden 7 juli 2005.¹² En av dessa terrorplaner involverade tre huvudmän från Birmingham som arresterades 2011 för att planerat att spränga åtta ryggsäckar i en synkroniserad terroroperation. Två av de tre erhöll terroristträning i Waziristanområdet i Pakistan.¹³

I samband med den påföljande rättegången framkom även att al-Qaida börjat förorda en ny strategi för terrorismträning på grund av det påtagliga hotet från drönare, vilka har gjort terrorismträning betydligt farligare och svårare att genomföra. Den nya strategin framstår som en "train the trainer" modell där ett fåtal utvalda personer från länder i väst utbildas i att tillverka bomber och andra aspekter av terrorism i stamområdena i Pakistan. Deras uppgift blir sedan att resa tillbaka till sitt hemland för att sprida sina kunskaper till andra våldsbejakande islamistiska extremister.¹⁴

En obekräftad siffra från brittiska myndigheter gör gällande att ungefär 100 personer under det senaste året har rest från Storbritannien för att ansluta sig till väpnade grupper i Syrien som är affilierade med Jabhat al-Nusra, ett förband med kopplingar till al-Qaida. Det totala antalet västerlänningar som rest till Syrien för att strida under det senaste året bedöms till ungefär 1000 personer. Även det är en obekräftad siffra från brittiska myndigheter och det finns en osäkerhetsaspekt i den.

Nederländerna

2011 undersökte nederländska forskare (med stöd av det nederländska säkerhets- och justitieministeriet) tolv utredningar om jihadaktiviteter som polisen och den nederländska åklagarmyndigheten samlat in. I tolv utredningar fanns sammanlagt 113 olika individer misstänkta för olika brott kopplade till jihadism.¹⁵

Studien påvisade vidare en stark lokal förankring med internationella jihadnätverk eftersom möten ansikte mot ansikte var att föredra framför telefonsamtal eller e-mail, och en av de huvudsakliga sysselsättningarna för dessa nätverk tycktes vara att underlätta resor till och från träningsläger för terrorister. Ett relativt stort antal individer var involverade i olika kriminella aktiviteter, exempelvis att "förfalska

¹¹ Aislinn Laing & Zoe Flood, "Al-Shabaab: the growing menace of the al-Qaida affiliate", *The Telegraph*, 4 april, 2012.

¹² Tom Whitehead, "Major terror attack on scale of 7/7 foiled every year in UK, police reveal", *The Telegraph*, 21 mars, 2013.

¹³ "Birmingham men guilty of mass bomb plot", *BBC News*, 21 februari 2013.

¹⁴ Paul Cruikshank. <http://security.blogs.cnn.com/2013/02/21/uk-trial-reveals-new-al-Qaida-strategy-to-hit-west/>

¹⁵ C.J. de Poot & A. Sonnenschein, *Jihadi terrorism in the Netherlands: a description based on closed criminal investigations*, (Boom Juridische uitgevers, 2011).

dokument, genomföra inbrott och rån och – i mindre grad – narkotikahandel och kreditkortsbedrägerier.”¹⁶

Vad gäller målen för terrorism noterades att man som regel gjorde liten eller ingen åtskillnad mellan internationella och nationella mål; detta var till stor del beroende på att valen av mål styrdes av improvisation och opportunism, det vill säga det faktum att ett lämpligt mål upptäcktes så inleddes försöken att utföra en attack.

Illegala invandrare återfanns i samtliga jihadistiska sammanhang. En anledning ansågs vara att jihadistiska grupper kunde förse dem med förnödenheter i form av riktiga eller förfälskade dokument, arbete, stöd, respekt, social status och mening.

I Nederländerna har den så kallade Hofstadgruppen stått för en betydande del av landets terrordåd. Det har bland annat framhållits att ”sex av de åtta incidenter, bland annat mordet på filmregissören Theo van Gogh, involverade medlemmar i Hofstadgruppen och begicks under perioden 2004-2005. Den verksamhet som är relaterad till terrorism i landet är därför till stor del begränsad till historien om denna grupp.”¹⁷

Några enstaka anhänganden har gjorts av personer som misstänkts för att ha arbetat med att underlätta resor i syfte att ansluta sig till al-Shabaab.

Det senaste årets ökade reseverksamhet till Syrien har också märkts av i Nederländerna. Den 13 mars 2013 höjdes nivån på terrorhotet i landet, som motiv angavs bland annat det ökande antalet personer som nyligen rest till Syrien för att strida.¹⁸ Nederländsk säkerhetstjänst bedömer att under senare tid har uppemot 100 personer lämnat landet för att strida med väpnade extremistgrupper i andra länder, framförallt i Syrien.¹⁹

Tyskland

I jämförelse med de flesta EU-länder så är situationen i Tyskland dramatiskt annorlunda vad gäller antalet utländska stridande, det finns ett betydande antal tyska medborgare som rest till stamområden i Pakistan. Där får de ofta kontakt med al-Qaidas kärna eller något slag av underorganisation till al-Qaida, i synnerhet the Islamic Jihad Union eller the Islamic Movement of Uzbekistan.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Javier Jordan, “Analysis of *Jihadi* Terrorism Incidents in Western Europe – 2001-2010”, *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol.35, Nr.5.

¹⁸ Dutch raise terrorism alert level to "substantial" Reuters 13 mars 2013.

¹⁹ Ibid.

Tyska myndigheter uppskattar att minst 220 tyska invånare rest till Pakistan, det har bekräftats att 70 av dem har genomgått utbildning i träningsläger för terrorism och att fler än 40 har deltagit i strider mot ISAF:s och NATO:s styrkor i Afghanistan.²⁰

Den tyska kontingentens storlek framgår inte minst av de tyska talibanavdelningar som har upprättats för produktion av propaganda och rekrytering av tyskar.²¹ Tyska underrättelsekällor hävdar att "under 2010 och 2011 lämnade i genomsnitt fem militanta Tyskland varje månad för att få utbildning i stamområdena i Pakistan".²²

Nedan följer en överslagsbild erhållen från tysk säkerhetstjänst avseende data över de som rest utomlands eller haft intentionen att göra det och blivit stoppade i förtid. Företrädare för tysk säkerhetstjänst uppger i intervjuer att de uppskattar antalet islamister med tyskt medborgarskap som rest utomlands i syfte att delta i terrorrelaterad verksamhet till ca 260 personer sedan tidigt 90-tal. För omkring 100 individer anser sig tyska myndigheter ha bevis för att de deltagit i terrorträning utomlands.

Vidare uppgavs att vid tiden för en intervju (februari 2013) befann sig fler än 40 tyskar på terrorträningsläger utomlands. Mellan 50-150 personer som deltagit i träning eller strid utomlands beräknas ha återvänt till Tyskland under det senaste årtiondet.²³

För 170 personer som har rest eller haft ambitionen att resa har mer detaljerade data erhållits från tysk underrättelsetjänst. Avseende deras ålder så visar data att 65 procent var mellan 20-30 år, 35 procent var mellan 10-20 år och de som var äldre än 30 år representerade 30 procent. Av de 170 personerna anges att 28 procent stoppades från att lämna Tyskland, 12 procent blev stoppade i utlandet, 23 procent har återvänt till Tyskland, 11 procent blev gripna i Tyskland efter hemkomst och 15 procent befinner sig fortfarande i Afghanistan/Pakistan. För resterande 11 procent saknas data.²⁴

Mellan åren 2007-2011 uppger tysk underrättelsetjänst att antalet som har rest från Tyskland i syfte att genomgå träning eller strida utomlands fördelat per år har sett ut enligt följande: 2007: ca 5 personer, 2008: 6 personer, 2009: 42 personer, 2010: 31 personer och 2011: 3 personer.²⁵ Den federala underrättelsetjänsten (Bundesnachrichtendienst, BND) beskriver utvecklingen som att det var en hög

²⁰ Frank Cilluffo, Jeffrey B. Cozzens & Magnus Ranstorp (2010) *Foreign Fighters: Trends, Trajectories & Conflict Zones*. George Washington University: Homeland Security Policy Institute.

²¹ "Tysk talibanvideo" upplagd på al-Qaidas hemsida (2010) *The Telegraph*, 5 oktober.

²² Paul Crucikshank (2010) *a.a.*

²³ Intervju med tysk säkerhetstjänst augusti 2012.

²⁴ Intervju med tysk underrättelsetjänst oktober 2012.

²⁵ *Ibid.*

andel runt 2009 för att därefter se en markant nedgång under följande år, vilket bland annat tillskrivs specifika förebyggande åtgärder vilka presenteras längre fram.

Vidare uppges att runt 1200 våldsbejakande islamister i Tyskland står under uppsikt då de anses vara potentiella terrorister. De är strukturerade i olika "fack" beroende på deras roller. En sådan roll handlar om individer som genomgått träning/strid utomlands och därefter återvänt till Tyskland och tjänstgör som rekryterare. Dessa individer beskrivs som särskilt problematiska då de får hjältestatus i dessa grupperingar och ofta blir duktiga rekryterare av nya individer.

Enligt ett internt dokument från BKA som återgavs i en artikel i *Der Spiegel* i mars 2013, så bedöms att 900 personer i Tyskland har "islamistisk-terrorispotential" och att omkring 250 av dessa har genomgått terrorismträning i utlandet.²⁶

De flesta som åker gör det till Afghanistan/Pakistan och ett tiotal bedöms ha rest till Somalia.

Danmark

Hotbilden för terrorism i Danmark har varit väldigt hög sedan publikationerna av Muhammedkarikatyrerna 2005. Dessa skapade världsomfattande protester i den muslimska världen och gav upphov till ett flertal interna och externa planer, terroristsammansvärjningar och hot. Sedan 2005 har Danmark utsatts för sex stora terrorplaner som alla stoppats av PET, samtliga har lett till att de inblandande dömts för olika terrorrelaterade brott.

Reseverksamhet till läger för terroristträning avslöjades i det så kallade Glasvej-fallet 2007, där Hammad Khürshid hade besökt den röda moskén där han fick manualer för bombtillverkning, senare tog sig denne person till i terroristträningläger i Waziristan. Khürshid stod i direkt kontakt med Abu Nasir al-Qahtani, al-Qaidas befälhavare i östra Afghanistan.²⁷

De fyra svenskar som arresterades i december 2010 och dömdes i juli 2012 för att ha planerat en terroristattack mot tidningen Jyllands-Posten hade gjort omfattande resor till Pakistan i tre fall och till Somalia i ett fall. En av de dömda terroristerna, Mounir Dhahri, spenderade mycket tid i Waziristan, sannolikt i ett av al-Qaidas träningläger.

²⁶ Call to war. German-Language Video Promotes 'Jihad' in Syria.
<http://www.spiegel.de/international/world/german-language-propaganda-video-calls-for-holy-war-in-syria-a-888394.html>

²⁷ Morten Skjoldager, *Truslen Indefra – de danske terrorister* (Lindhardt og Ringhof 2009).

Attentatsplanerna mot Jyllands-Posten var mycket lik tidigare omintetgjorda planer av David Headley under 2009. Headley hade utfört omfattande rekognosering mot tidningen och hade haft samtal rörande operativa aspekter av attacken tillsammans med Ilyas Kashmiri, ledaren för den 313:e brigaden inom pakistanska Harkat-ul-Jihad al-Islami (HuJI).²⁸

Ett försök att attackera Jyllands-Posten inträffade i september 2010 när en brevbombsattack misslyckades. Bomben detonerade i förtid på ett hotell i Köpenhamn där en viss Loris Dukajev, en belgisk medborgare av tjetjensk härkomst, hittades skadad. Intressant nog lyckades inte säkerhetstjänsten fastställa hans identitet förrän långt senare eftersom Dukajev inte hade några ID-handlingar, inga kreditkort och hade filat bort serienumret från sin benprotes.

Som det sista fallet visar härstammar de flesta terroristplaner utanför Danmark. Kärnan av al-Qaidas ledarskap, och i synnerhet Ayman al-Zawahiri, utfärdade i april 2008 ett direktiv där celler uppmanades att utnyttja denna typ av metaforiska konflikter med specifika västerländska nationer. Detta ansågs vara ett idealt sätt att framkalla konflikter mellan civilisationer, vilka i sin tur kan resultera i mobilisering av stöd inom de länderna på grund av polarisering, xenofobi och islamofobi.²⁹

Bombdåden mot danska ambassaden i juni 2008 utfördes som vedergällning för en ompublicering av Muhammedkarikatyrerna. Ayman al-Zawahiri lyfte fram fyra specifika länder som måltavlor: Nederländerna (på grund av Geert Wilders och den kontroversiella filmen *Submission*); Danmark; Sverige; och Norge.³⁰

Det finns ytterligare två kända fall av terrorism i Danmark. I december 2009 reste den 24-årige Abdi Rahman Mohamed från Danmark till Somalia där han utförde ett självmordsattentat under en examensceremoni för somaliska läkare som hölls på hotell Shamo i Moghadishu, 25 människor dödades och över 60 skadades i attacken. Detta terrordåd skakade om den somaliska diasporan och stödet för al-Shabaab minskade.

Dock uppskattar PET att totalt cirka 25-40 danskar har varit på träningsläger tillhörande al-Shabaab i Somalia.³¹ Att Syrien blivit en aktuell destination för utländska stridande intygas av PET:s chef Jacob Scharf. Han bekräftar i slutet av mars 2013 att under de senaste sex månaderna så har minst 45 personer, det vill säga ungefär två personer i veckan, lämnat Danmark för att ansluta sig till väpnade grupper i Syrien. "Det här liknar inget annat som vi har sett. Det är mycket våldsamt"

²⁸ <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/2011/05/confessed-american-terrorist-details-plans-for-chilling-plot.html>

²⁹ Se till exempel: "Selected Questions and Answers from Dr Ayman al-Zawahiri - Part 2", *NEFA Foundation*, 17 april, 2008.

³⁰ Intervju med holländsk kontraterrorismanalytiker inom AIVD

³¹ Orla Borg, Morten Vestergaard och Carsten Ellegard, "PET: Mange i træningslejr i Somalia", *Jyllandsposten*, 29 maj, 2012

uppger PET:s chef.³² Den yngsta personen som rest är endast 16 år och mycket av rekryteringen bedöms pågå på sociala medier som exempelvis Facebook. PET varnar för att när de återvänder hem kommer det att öka terrorhotet mot Danmark.³³ Därutöver framhålls att det finns kopplingar mellan resande till Syrien och kriminella gäng.³⁴

³² Mattias Seidelin och Carsten Ellegaard, "PET: Aldrig for er så mange fra Danmark dragit i hellig krig", Jyllands-Posten, 24 mars 2013.

³³ Ibid.

³⁴ "Ny PET-rapport: Bandemedlemmer drager i krig i Syrien"
<http://ekstrabladet.dk/112/article1869235.ece>

Förebyggande åtgärder

Nedan följer en översikt över förebyggande åtgärder och projekt på såväl nationell som lokal nivå i de studerade EU-länderna (Storbritannien, Nederländerna, Tyskland och Danmark). Fokus ligger på framgångsrika projekt i samarbete med diaspora och civilsamhälle. Problematiken vad gäller utländska stridande är på många sätt inbäddad i samhället.

Det är i samhället personer rekryteras av radikaliserade individer och nätverk och där de också uppmanas att resa utomlands. I dessa samhällen återfinns de individer som tidigare deltagit i väpnad kamp eller träningsläger och sedermera introducerar eller förstärker extremism och finner nya rekryter.

Storbritannien

Upprättandet av Storbritanniens strategi mot terrorism (CONTEST), som påbörjades redan innan terroristattentaten 11 september 2001, skapades utifrån en rad potentiella katastrofer som exempelvis den så kallade "millenniebuggen", mul- och klövsjuka, översvämningar och bränslekriser. Detta ledde till upprättandet av ett sekretariat för civil krisberedskap och ett sammanförande av civil krisberedskap, krishantering och kontraterrorism under en doktrin. Detta i syfte att förebygga och förhindra att den nationella infrastrukturen inte fallerar under en större kris.

Arkitekten bakom CONTEST-strategin var premiärminister Tony Blairs säkerhets- och underrättelsekoordinator Sir David Omand. Terrorattentaten i London 7 juli 2005 ökade oron för att radikalisering mot våldsbejakande islamistisk extremism var ett allvarligt problem vilket innebar att CONTEST-strategin kom att bli en viktig övergripande strategi.

Strategin inbegriper 16 departement, de tre underrättelsetjänsterna samt polisen. Den förebyggande delen av strategin består av fem huvudsakliga mål där det övergripande målet är att hindra människor från att stödja eller bli terrorister.

De fem målen är:

- Underminera extremistisk ideologi och stödja allmänna åsikter.
- Avvärja de individer som är aktiva och pådrivande i radikalisering och stödja sårbara institutioner, fängelser, skolor etc.
- Stödja individer som är sårbara för rekrytering och radikalisering.

- Öka samhällets motståndskraft.
- Uppmärksamma missnöjen (som betydelse i radikaliseringen till våldsbejakande extremism).³⁵

I Storbritannien finns en rad riktade projekt som syftar till att förebygga radikaliserings och att människor dras till våldsbejakande extremism. Ett sådant är Channel, dess remissprocess är en bred samhällsbaserad mekanism som skräddarsyr insatser genom att identifiera individer som befinner sig i riskzonen för radikaliserings – i likhet med de brottsförebyggande remisserna.

Angreppssättet för detta är att använda redan existerande samarbeten mellan lokala myndigheter, polis, lagstadgade partners och representanter från lokalsamhället. Denna panel som består av ett samarbete mellan flertalet myndigheter gör omfattande riskbedömningar av remisser på individnivå och skräddarsydda åtgärder som ger fokuserat och hållbart stöd.

Channel skapades i april 2007 som ett pilotprojekt av Inrikesministeriet vilket genomfördes vid två polisdistrikt. Sedermera har projektet kommit att innefatta större delar av England och Wales med mer än 1120 remisser gjorda sedan dess implementering och fram till december 2010. Utifrån de 1120 remisserna så har det endast vid 286 remisser (26 procent) bedömts finnas en benägenhet för individer att hamna i våldsbejakande extremism.

Medan Channel varit fokuserat på islamistisk extremism har det skräddarsyttts för att även anpassas för den ökande graden av högerextremism. En fördel med programmet är att det inte är finansiellt kostsamt då större delen av kostnaderna är skapade genom existerande departementala strukturer och att det finns tydliga kriterier för effektivitet om en specifik insats är verkningsfull eller ej.

Nederländerna

Morden på Pim Fortuyn 2002 och Theo van Gogh 2004 chockade landet och utmynnade i social oro och polarisering inom det nederländska samhället. Detta pågick fram till att hotet från internationell terrorism sedermera uppfattades som ett betydligt mindre problem i Nederländerna.

Faktumet att Muhammed Bouyari, som brutalt knivhögg van Gogh på öppen gata, var född i Amsterdam medförde att många framhöll att det principiella hotet främst

³⁵ 'Pursue, Prevent, Protect, Prepare', HM Government Annual Report, mars 2010. <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm78/7833/7833.pdf>

kom inifrån och inte utifrån. Detta bidrog till att Amsterdam och Rotterdams kommuner uppmanades att ligga i framkant vid utvecklingen av lokala åtgärder för att motverka våldsbejakande islamistisk extremism.

Under 2004 lanserades Wij Amsterdammers (Vi Amsterdamare), vilket ledde till policys som främjade kontakt med marginaliserade ungdomar och syftade till att stärka religiösa institutioners motståndskraft samt främja social inkludering. En speciell enhet, Gemeentelijke Informatiehuishouding Radicalisering, skapades i Amsterdams kommun för att finna tidiga tecken på individer som riskerar att radikaliseras samt att skapa lämpliga åtgärder för att motverka detta.³⁶

Under 2005 utvecklade Rotterdam ett eget program – *Medverka eller hamna efter (Meedoen of achterblijven)* – vilket fokuserade på mjuka och hårda maktmedel där de uppmuntrade ett aktivt deltagande från medborgarnas sida och exkluderade de som motsatte sig en integrering med kommunalförvaltningen.³⁷ Staden upprättade också en central informationsplats om radikalisering, *Knutpunkten för information om radikalisering (InformatieSchakelPunt Radicalisering, ISPR)*.

Fokus ligger också på att identifiera isolering vid ett tidigt stadium, kontroll samt upphävande av extrema polariserande och radikaliserande manifestationer.³⁸

Under perioden 2007-2011 var över 82 lokala projekt samfinansierade och initierade genom en så kallad "konfettistrategi" (stöd till många mikroprojekt) där stödet "med en relativt jämn fördelning för islamistisk extremism (framförallt större städer), högerextremism (framförallt förort och landsbygd) samt polarisering (jämt fördelat)³⁹ och över 4 000 utbildade fältarbetare. Ett årligt pris har införts för "bästa projekt" i Nederländerna med en prissumma om 15 000 euro.

Det existerar en rad fokuserade projekt i landet, ett av dem är till exempel Slotervart. Projektet i Slotervaart, vilket är beläget i Amsterdams utkanter, var lokalt baserat och kom att bli ett av de första att implementeras efter att en forskningsstudie visat att vissa muslimska ungdomar i Slotervaart var mottagliga för radikala doktriner.

Slotervaarts handlingsplan består av sju konkreta åtgärder:

- Skapa medvetenhet bland (muslimska) ungdomar och deras sociala omgivning om radikaliseringsprocessens risker.

³⁶ www.nuansa.nl/uploads/.../nctb-bundel-ed.doc

³⁷ Angel Rabasa, Stacie L. Pettyjohn, Jeremy J. Ghez, & Christopher Boucek, *Deradicalizing Islamist Extremists* (RAND Corporation, 2010): s.146.

³⁸ Briefing från NCTb-tjänsteman, juni 2010.

³⁹ Saskia Tempelman, "Caring and daring: seven years of countering extremism in the Netherlands", december 2012 opublicerat manuskript.

- Underlätta kompetensutveckling som kan bidra till att öka ungdomars och föräldrars motståndskraft.
- Stödja föräldrar i deras roll som lärare.
- Stödja moskéer och imamer i deras arbete att hantera radikaliserade ungdomar samt motverka radikalisering.
- Försäkra sig om att systemen som är konstruerade att upptäcka radikalisering fungerar effektivt (Municipal Radicalisation Information Management System).
- Underlätta samarbete med skolor och ungdomsgårdar.
- Främja interaktion mellan olika samhällsgrupper och religioner.⁴⁰

Andra exempel på insatser innefattar:

- Ett kunskap- och rådgivningscenter rörande polarisering och radikalisering.
- Utbildningsinsatser för unga muslimer avseende att identifiera problem, färdigheter i kritiskt tänkande, interkulturella konflikter och socialt deltagande.
- Ett kvinnoprojekt i Haag som syftar till att upptäcka och bearbeta muslimska kvinnors sociala och psykologiska problem. Detta inkluderar även kvinnor som har erfarenhet av extremism samt familjemedlemmar till dömda och fängslade terrorister.

Omfattningen av den nederländska nationella handlingsplanen och den så kallade "konfettistrategin" inbegriper över hundra lokala samhällsprojekt som är förenade med att samtidigt motverka extremism, polarisering och skapa social gemenskap. Dessa projekt har naturligtvis haft olika innehåll men är rika i positiva och negativa erfarenheter och lärdomar.

⁴⁰ www.nuansa.nl/.../Slotervaart-plan-English.doc

Tyskland

Då Tyskland är en federation bestående av 16 delstater med betydande autonomi så sker en relativt stor del av CVE-arbetet på delstatsnivå och inte på federal nivå. De olika delstaterna har utvecklat egna program och i olika omfattning för att förebygga våldsbejakande islamistisk extremism.

Hotbilden från våldsbejakande islamistisk extremism är också mycket varierande i olika delar av landet, de fem största delstaterna i östra Tyskland har mycket låg grad av islamistisk verksamhet.

I Tyskland finns ett antal lagar med koppling till denna studie som är värda att beröra. I augusti 2009 infördes ny lagstiftning i syfte att förhindra terrorism, bland annat så kriminaliserades att delta i terrorträning utomlands.

En annan åtgärd har varit att regelbundet begära anmälningsplikt på en polisstation eller att beslagta passet för en person som misstänks vara på väg att resa utomlands för att genomgå terrorträning eller strida. Denna preventiva åtgärd beskrivs som effektiv av tysk säkerhetstjänst och har gjort det svårare att lämna Tyskland för att genomgå träning eller bli en utländsk stridande.⁴¹

Därutöver så har utländska salafistiska extremister deporterats i viss utsträckning samt att ett antal föreningslokaler och moskéer har stängts ned av polis sedan 2001 på grund av salafistiska kopplingar. Organisationer som velat förändra samhället på ett aggressivt militant sätt och eftersträvat att ersätta demokratin med sharialagar har även i viss omfattning förbjudits.

På federal nivå existerar ett antal projekt relaterade till att förebygga islamistisk extremism. Däribland kan nämnas det relativt nybildade Säkerhetspartnerskapet vilket bildades som en allians mellan federala och statliga säkerhetstjänster och sex olika muslimska organisationer och syftar till att stärka samarbetet genom regelbundna möten mellan parterna inom ramen för olika projekt.⁴² Tanken är att ha permanenta kommunikationskanaler så att hot kan förmedlas på ett korrekt sätt och inte leda till missförstånd eller överreaktioner.

Bland de mer profilerade projekten finns ett nybildat rådgivningscenter mot radikaliserings och ett nätverk som arbetar förebyggande mot våld med fångar. Samarbetet med muslimska organisationer har dock kommit att halta betänkligt då

⁴¹ Intervju med tysk säkerhetstjänst 29 januari 2013.

⁴² <http://www.initiative-sicherheitspartnerschaft.de>

fyra av de sex organisationerna lämnade partnerskapet efter en kontrovers⁴³ och i mars 2013 listas bara en muslimsk organisation som delaktig.⁴⁴

I Tyskland finns olika projekt med fokus på hjälplinjer att ringa för att lämna radikala islamistiska miljöer. Det som anses vara mest framgångsrikt är projektet Hayat ("liv") och drivs av Zentrum Demokratische Kultur, en paraplyorganisation där även EXIT Deutschland ingår. Hayat är en hjälplinje kopplad till ett nationellt familjerådgivningsprogram inom ett större projekt som även innehåller två regionala program i Bremen och Bochum.

Hjälplinjen beskrivs som ett sätt för personer att etablera kontakt, samt att det första samtalet ibland även kan ha karaktären av akutrådgivning. Därefter vidtar arbetet i form av bakgrundsresearch, analys och rådgivning. Avhopparverksamhet riktad mot radikala islamister är dock ännu förhållandevis ovanlig.

På deras kontor i Berlin beskrivs att det är vanligt att oroliga föräldrar kontaktar dem för att deras barn har förändrats i en radikal islamistisk riktning. Det program de erbjuder består dels av att ge rådgivning till föräldrar och anhöriga, framförallt så att de inte ska känna sig ensamma och vilsna. De stöder dem på ett känslomässigt plan och ger råd om hur de ska agera och prata med sina barn.

De poängterar att föräldrarna sällan blir experter på islam och har svårt för att argumentera mot sina barn på teologiska grunder, utan det handlar istället om att få föräldrarna att förstå vad de ska argumentera emot. De försöker att coacha föräldrarna att fråga och vara nyfikna istället för att vara dömande.⁴⁵

För att försöka få barnen att ta avstånd från radikala idéer används istället medlare, dessa är ofta religiösa ledare som håller kontakten med personen i fara. Medlaren försöker att bygga upp ett förtroende och använda goda argument i syfte att få personen att ta avstånd från radikala idéer. I februari 2013 uppgavs att de för tillfället arbetar med ett 30-tal fall varav en majoritet har en bakgrund som utländska stridande. Deras arbete är ett komplement till säkerhets tjänsten och programmet var direkt kopplat till de första jihadistiska avhoppet vilka just nu får fortsatt stöd och rådgivning.⁴⁶

På delstatsnivå kan nämnas att det finns ett flertal initiativ för att förebygga islamistisk radikaliserings, exempel på sådana är bland annat Team meX i Baden-Württemberg. Projektet syftar till att förebygga islamistisk extremism hos unga. Det sker framförallt genom att utbildningar och föreläsningar arrangeras i syfte att

⁴³ För en närmare beskrivning, se punkt 5.3 i rapporten i fullängd

⁴⁴ <http://www.initiative-sicherheitspartnerschaft.de/SPS/DE/Partner/Verbaende/verbaende-node.html>. Hämtad 1 mars 2013.

⁴⁵ Intervju med representanter för EXIT Deutschland och Zentrum Demokratische Kultur 29 augusti 2012.

⁴⁶ Personlig kommunikation med representant för EXIT Deutschland 26 februari 2013.

informera lärare och ledare i ungdomsorganisationer avseende hur man känner igen och förhindrar antidemokratiska och islamistiska övertygelser bland unga människor, men utan att ifrågasätta deras religion.

I München förekommer utbildning och möten mellan imamer, polis och tjänstemän. Ungefär 30 imamer har deltagit i dessa möten som bland annat berört salafism, vilket beskrivs som en växande problematik hos unga, "born again muslims". I samband med utbildningarna har imamer ombetts att vara observanta i sina egna moskéer och ta kontakt med salafister och ställa frågor, varför de dras till det osv. Imamerna har även uppmanats att ge information om misstänkt terrorism till polisen och vara uppmärksamma på salafism.

Ett annat exempel finns i Bavaria där har man utbildat socialarbetare i utanförskapsområden inom radikaliseringsområdet. I Hamburg och Bremen finns samverkansprojekt mellan imamer och polis som skapat kommunikationskanaler inom olika ämnen och inte bara säkerhetsfrågor.

En betydande utmaning för Tyskland blir att begränsa och driva tillbaka den salafistiska scen som vuxit sig starkare under det senaste decenniet. Som tidigare påpekats är det framförallt ur denna pool som landets utländska stridande har tappats ur.

Danmark

Danmarks hållning vad gäller att motverka extremism bör ses i ljuset av publiceringen av Muhammedkarikatyrerna 2005 vilket resulterade i lokala reaktioner och internationella protester från flertalet muslimska länder. Det övergripande ramverk som används av danska myndigheter är den så kallade SSP-modellen vilket innebär ett nära lokalt och integrerat samarbete mellan skola, socialtjänst och polis. Syftet är att identifiera och stödja individer som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminella miljöer, anti-socialt beteende och extremism.

Den integrerade SSP-modellen som redan återfinns i det brottsförebyggande arbetet kan även användas för att utveckla hållbara, skraddarsyddade och mer målinriktade insatser mot individer som befinner sig i riskzonen för extremism. Det danska arbetet fokuserar främst på att utveckla mentorskapsprogram för att stödja de yrkesverksamma som arbetar med att förebygga extremism. Syftet med detta är främst att förmedla kunskap om metoder till de som har direkt kontakt med ungdomar i åldern 14 till 20 år.

Flera av de tidigare stora informationskampanjerna var organiserade av Integrationsministeriet och PET där lokala samhällsledare, socialarbetare, lärare och polisens åsikter och erfarenheter framfördes gällande utmaningar och åtgärder för att

bekämpa extremism på lokal nivå. Denna omfattande konsultativa process utmynnade 2010 i antagandet av den nya handlingsplanen. Handlingsplanen inkluderar sju fokusområden, 22 initiativ och 40 konkreta åtgärder. En eventuell revidering av handlingsplanen är planerad 2013 då också utvärderingsarbetet ska vara färdigt.

I januari 2009 publicerades den danska handlingsplanen "En gemensam och säker framtid". Handlingsplanen inkluderar 22 specifika initiativ som spänner över sju fokusområden. Dessa områden är: (1) direkt kontakt med ungdomar; (2) integration baserad på rättigheter och skyldigheter; (3) dialog och information; (4) demokratisk sammanhållning; (5) insatser i sårbara/utsatta områden; (6) specifikt framtagna initiativ vid anstalter; samt (7) kunskap, samarbete och partnerskap.

I Köpenhamn återfinns olika lokala program med fokus på att identifiera och motverka radikaliseringsprogram. Exempel på dessa är bland annat projekten "Kunskap – Integration – Köpenhamn" (VINK) samt "Vi Köpenhamnare" (VI'KBH'R') som är direkt inspirerat av lokala åtgärdsprogram i Amsterdam. Andra danska exempel innefattar avradikaliseringprojekt, framtagande av handböcker för socialarbetare för att förebygga och bemöta radikaliseringsprogram och extremism samt ett dialogforum med imamer och minoritetsgrupper under ledning av PET.

Det finns flera utmaningar som påverkar engagemanget med diaspora, framförallt med hänseende till de somaliska grupperna. Till skillnad från andra samhällsgrupper så har individer från de somaliska grupperna vid flera tillfällen varit föremål för terroristbrott. De mest uppmärksammade fallen är mordförsöket på karikatyrtecknaren Kurt Westergaard i januari 2010, självmordsbomben vid Shamo Hotel i Mogadishu samt arresteringen av två somaliska bröder i Århus 2012.

Förebyggande åtgärder i Somalia och Pakistan

Denna del behandlar först olika underliggande kontexter och grogrunder för extremism och terrorism i Somalia och Pakistan. Därefter ges en närmare undersökning av initiativ och goda exempel från civilsamhällets sida.

De underliggande orsakerna till våldsbejakande islamistisk extremism skiljer sig kontextuellt beroende av kulturell och politisk dynamik på såväl lokal som regional nivå. Orsakerna är också influerade av framväxten av bland annat en specifik extremistgrupp, dynamiken inom gruppen, beslutsfattarens ledarskap, koncentrationen av våld samt rekryteringspraxis. Detta framtvingar i sin tur en skraddarsydd, lokal och kontextbunden ansats i var enskilt fall då det inte finns någon universell mall att bruka för olika kontexter.

Det finns däremot flertalet goda exempel och inspirerande modeller för hur civilsamhället kan motverka våldsbejakande islamistisk extremism. Så kan ske genom bland annat kvinnostyrda initiativ, stärkande av ungdomar eller innovativa åtgärds mekanismer genom att använda populär- och lokalkultur samt att sända specifika budskap för att motverka extremismens narrativ.

Uppgiften att identifiera lämpliga åtgärder från civilsamhällets sida är mycket utmanande i länder som Somalia och Pakistan. Detta då civilsamhällets organisationer i Somalia har varit en avgörande och drivande faktor för socioekonomisk utveckling, försoning och fred, medan det i Pakistan finns över 100 000 organisationer i civilsamhället.

Samtliga av de genomgångna insatserna av organisationerna har rekommenderats av lokal expertis i Somalia och Pakistan då de anses ha trovärdiga handlingsprogram. Lejonparten av dessa är inbäddade i större program som främjar jämlikhet mellan kön och ungdomars färdigheter snarare än att vara ensamstående och enskilda aktiviteter. Kvinnor och ungdomar är inte bara de mest utsatta grupperna för extremism och våld utan besitter också den främsta positionen att motverka extremism i samhället.

Den våldsbejakande islamistiska extremismens drivkrafter i Somalia och Pakistan

Det är uppenbart att många av grogrunderna till extremism och konflikt skiljer sig i jämförelse med radikalisering i diasporasamhällen inom EU. Diasporan är mer utsatt

för den globala "jihad-diskursen" med större sårbarhet för utanförskap och identitetsproblem och har en mer romantiserad och extrem position i Somalia.⁴⁷

För somalier i såväl Somalia som Kenya kan arbetslöshet, gruppdynamik och olika samhällsfaktorer skapa en gradvis rörelse mot extremism. Som illustreras i fallet al-Shabaab så kan frågan om arbete vara en drivkraft.

I Somali Human Development Report från 2012, vilken ges ut av FN:s utvecklingsprogram (UNDP), så understryks att arbetslösheten för somaliska ungdomar är en av de högsta i världen där 67 procent av individerna mellan 14 och 29 år saknar arbete.⁴⁸ Omkring 40 procent av ungdomarna är aktivt sökande medan 21 procent varken arbetar eller går i skola.

I Somalia utgör individer under 30 år ca 70 procent av den totala befolkningen där två tredjedelar av dessa också har en vilja att lämna Somalia på grund av den fattigdom och höga arbetslöshet som präglar landet. Det är också tydligt att Somalia "rankas som en av de, över hela världen, värsta länderna för kvinnor. Könsbaserat våld och diskriminering mot somaliska kvinnor är utbrett."⁴⁹

Somalier har också blivit djupt påverkade av migrationen från landsbygd till större städer och disintegrationen av traditionella familje- och samhällsstrukturer.⁵⁰

Problematiken med diskriminering mot somalier i Kenya är en av de faktorer som bidrar till extremism.

Den diskriminerande behandlingen av etniska somalier i Kenya är på väg att bli en så kallad "pull-faktor" för radikaliserings då de ofta är trakasserade och har stora svårigheter att erhålla identitetshandlingar.⁵¹ Kenyansk polis har länge ansetts vara en kår som tar lagen i egna händer – vilket också exemplifierats i en rapport från 2009 av Philip Alston, FN:s särskilda sändebud vad gäller utomrättsliga avrättningar.⁵²

Somaliska flyktingar som bor i Eastleigh har vittnat om att de blivit stoppade på så gott som en daglig basis och hotade med utvisning medan andra drabbats av utpressning och blivit utnyttjade verbalt, fysiskt eller sexuellt.⁵³ Detta är utöver de

⁴⁷ USAID, *Violent Islamic Extremism Risk in South-Central Somalia* (januari 2010).

⁴⁸ <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/hdr/Somalia-human-development-report-2012/>

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ <http://africacenter.org/wp-content/uploads/2012/03/PreventingYouthRadicalizationProgramReport-2012.pdf>

⁵¹ http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2009/RAND_MG782.pdf

⁵² Clair Ni Chonghaile, "Kenyan Muslims fear the worst over proposals to boost police powers", *The Guardian*, 27 september 2012.

<http://www.guardian.co.uk/world/2012/sep/27/kenya-muslims-fear-anti-terrorism-bill>

⁵³ Sara Pavanello, Samir Elhawary and Sara Pantuliano, *Hidden and exposed: Urban refugees in Nairobi, Kenya* (Overseas Development Institute 2010): s.18.

svårigheter som en stor del av Eastleighs befolkning erfar då distriktet nattetid blir allt farligare och drabbas av kriminella gäng och brottslighet.

I en studie av Center on Global Counterterrorism Cooperation om våldsbejakande islamistisk extremism, som inbegriper fältstudier med intervjuer i Kenya och Somaliland, så menas att de uppfattade drivkrafterna till våldsbejakande islamistisk extremism i Kenya är säkerhetsstyrkors repression, ekonomiska förluster, socioekonomisk och politisk marginalisering av unga samt marginalisering av det muslimska samhället.⁵⁴

I kontrast till detta så visar studierna i Somaliland bland annat att lokalsamhällets uppfattning centrerar kring polisens begränsade kapacitet att förebygga brott, klan- och resursbaserad konflikt samt att arbetslösa ungdomar är en källa för osäkerhet.⁵⁵

Den våldsbejakande islamistiska extremismens drivkrafter i Pakistan är komplexa och mångfacetterade då staten grenslar över komplexa ”skiljelinjer inkluderat styrning, sekterism, terrorism/uppror och rättsstatsprincipen – där var och en vidare kan förvärras av våldsbejakande islamistisk extremism.”⁵⁶

De porösa statsgränserna och det betydande antalet afghanska flyktingar komplicerar landets säkerhetsbild. I över tre decennier har medborgare i Balochistan, de federalt administrerat klanområdena (FATA) och Khyber-Pakhtunkhuwa, vilka är belägna vid den afghan-pakistanska gränsen, vittnat om främmande invasion och militära interventioner, klankonflikter, militant islamism, stora flyktingströmmar och amerikanska drönarattacker.

Många av dessa avlägset belägna landsbygdsområden har också mycket bristfällig infrastruktur. Antalet offer för våldsbejakande islamistisk extremism och terrorism i Pakistan är svindlande hög och mellan 2006 och 2011 omkom fler än 35 000 civila och 3 500 säkerhetspersonal till följd av terrorism.⁵⁷

Kriget i Afghanistan och dess efterdyningar, kombinerat med talibanernas uppgång och faunan av pakistanska inhemska extremistgrupper, har gjort regionen oerhört sårbar för extremism. En studie vid Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) om självmordsbombare i Pakistan och Afghanistan visar att ”bakgrunden till ökningen av antalet självmordsbomber består utav flera beständiga kriser i säkerheten samt

⁵⁴ Liat Shetret, Matthew Schwartz, & Danielle Cotter, *Mapping Perceptions of Violent Extremism: Pilot Study of Community Attitudes in Kenya and Somaliland* (Center on Global Counterterrorism Cooperation (januari 2013).

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Center on Global Counterterrorism Cooperation, “EU Workshop on Effective Programming for Countering Violent Extremism – Background Note”, 26-27 november, 2012.

⁵⁷ <http://www.asafeworldforwomen.org/conflict/cp-pakistan.html>

politiska och ekonomiska områden vilket tänjt samhällsstrukturen till bristningsgränsen.”⁵⁸

I motsats så pressar de pakistanska militära operationerna lokalbefolkningen då de vårdslöst eliminerar misstänkta militanter. Samtidigt så opererar de afghanska talibanerna, pakistanska Terik-e-Taliban, Harakat-ul-Jihad-al-Islami (HuJI), Hizb-i-Islami, Laskar-e-Jhangvi, Jaish-e-Mohammed, Harakat-ul-Mujahedin samt Haqqani-nätverket med straffrihet samt kollektivt visar att dessa grupper utgör ett strategiskt hot, inte bara mot lokalbefolkningen utan även mot den pakistanska staten.⁵⁹

Det är tydligt att ungdomar och kvinnor kommit att hamna i skottlinjen för dessa multipla konflikter och påtryckningar. Ungdomar, och även barn, har specifikt blivit rekryterade och tränade som självmordsbombare av flera av dessa fraktioner. Andra har influerats av radikala madrassas som förespråkade hat och intolerans.⁶⁰

Hat mot västvärlden är en del av militanta islamisters regelbundna propagandakampanjer och präglar även den offentliga debatten. Detta är något som förstärks i och med konsekvenserna av det ökande antalet drönarattacker mot misstänkta terrorister från amerikansk sida men också med motsvarande ökning av civila offer.⁶¹

Enligt en undersökning från 2012 av opinionsundersökningscentret Pew så framgår att 74 procent av den pakistanska befolkningen är fientligt inställda till USA och där 52 procent fruktar att extremister kan komma att ta makten över Pakistan.⁶²

Drivkrafterna bakom våldsbejakande islamistisk extremism och rekrytering till militanta grupper pågår simultant över tre överlappande nivåer och på olika sätt:

För det första: bland lägre klasser och framförallt i illa styra områden inkluderat stamområden och dess relaterade områden, södra Punjab och inre Sindh, så är drivkrafterna till radikaliserings och terrorism fattigdom, ojämlikhet och lösa administrativa strukturer och motiven religiösa (Madrassas, religiösa och militanta organisationers roll är viktigt) samt där manifestation är sekteristiskt våld. I stamområden kan detta sedermera bidra till fortsatt uppror.

För det andra: bland medelklass och framförallt i urbana och semiurbana områden inkluderat centrala och norra Punjab, Karachi, Hyderbad i Sindh, bosättningsområden i Khyber Pukhtoonkhwa och Kashmir, så är drivkrafterna politiska (påverkan av intern och extern politisk utveckling och radikala narrativ som förespråkas av radikala grupper och media) samt där manifestation är jihadism

⁵⁸ Ann Wilkens, *Suicide Bombers and Society – A Study on Suicide Bombers in Afghanistan and Pakistan*, (Stockholm: FOI-R-3058-SE, februari 2011).

⁵⁹ “South Asia still beset by violent extremism”, Strategic Comment (London: IISS, 7 mars 2011).

⁶⁰ http://www.huffingtonpost.com/malik-siraj-akbar/pakistani-women-peace_b_1463493.html

⁶¹ <http://counterterrorism.newamerica.net/drones>

⁶² <http://www.pewglobal.org/2012/06/27/pakistani-public-opinion-ever-more-critical-of-u-s/>

(militanta organisationer som Lashkar-e-Taiba, Jiash-e-Muhammad, Al-Qaida-relaterades terroristceller samt Hizb-e-Islami beror främst på denna kärna av radikalisering).

Slutligen: bland de högre klasserna och landets elit så är den huvudsakliga drivkraften utanförskap och separation från samhället.⁶³

Statligt drivna avradikaliseringsprogram i Somalia och Pakistan

Det finns en handfull statligt drivna avradikaliseringsprogram i såväl Somalia som Pakistan, projekten i båda länderna lider dock av allvarliga problem. Med undantag för ett initiativ i Mogadishu, vilket inte fokuserar direkt på avradikalisering utan yrkesutbildning, så inbegriper de flesta somaliska avradikaliseringsprogrammen internering av avhoppade al-Shabaabmedlemmar i läger där de är mycket inaktiva och där vissa brukar drogen khat. Det finns även i Kenya ett antal mindre rudimentära program vilka är under utveckling.

I Pakistan finns statligt drivna avradikaliseringsprogram. Mashal Center och Saboon School koncentrerar på ungdomar som rekryterats av talibaner där de erbjuder ungdomarna en blandning av psykologisk rådgivning, religiös omskolning och yrkesutbildning.⁶⁴

Mashal Center har bedrivits sedan 2010 där fokus varit att erbjuda tremånaderskurser med psykosocial, religiös och yrkesföreberedande utbildning i syfte att avradikalisera individer som influerats av talibaners och al-Qaida-extremisters åsikter. De flesta som deltar är under 30 år. Enligt centrets egen bedömning så har över 1000 individer "examinerats" från programmet där endast 10 procent icke godkänts.⁶⁵

Saboon Center fokuserar på rehabilitering och återanpassning av barnrekryter som varit föremål för att bli självmordsbombare. Centret har för närvarande 85 pojkar under försorg och ungefär 100 framgångsrika rehabiliteringsfall.⁶⁶

Då de flesta formella avradikaliseringsåtgärderna är ledda av staten och fokuserar på att omvända och rehabilitera dömda gärningsmän så spelar här civilsamhället en kritisk roll som stöd men också som en funktion att adressera långsiktiga

⁶³ <http://www.insightonconflict.org/2010/06/research-radicalization-and-religious-extremism-the-work-of-pips-in-pakistan/>

⁶⁴ Hedieh Mirahmadi, Mehreen Farooq and Waled Ziad, *Pakistan's Civil Society: Alternative Channels to Countering Violent Extremism* (October 2012): s.22.

⁶⁵ <http://dawn.com/2012/04/25/mashal-de-radicalisation-centre/>

⁶⁶ Taha Siddiqi, "Deradicalizing Boys in Pakistan", *Christian Science Monitor*, 25 maj 2012.

förebyggande åtgärder för att motverka extremism.⁶⁷ Frivilligorganisationer på gräsrotsnivå som inbegriper föräldrar, kvinnor, lärare, mentorer, coacher och religiösa ledare i arbetet är essentiella komponenter i att förebygga och upptäcka olika former av våldsbejakande islamistisk extremism.

Det är också viktigt att poängtera att de organisationer som verkar i Somalia och med den somaliska diasporan i Kenya hanterar familjer som är påverkade av al-Shabaab. Omfattningen av sektaristiskt våld och terrorism i Pakistan är något som ökar vilket på många sätt dränker landet.

Civilsamhällesinitiativ i Somalia och Pakistan

Kvinnoprojekt

Kvinnor kan besitta en avgörande roll i att förebygga extremism, framförallt då de i Somalia har en tidig roll som mödrar i hemmet och nära till sina barn och ungdomar och därmed tidigt kan se oroväckande beteendeförändringar. Kvinnor är ofta drabbade av våldsbejakande islamistisk extremism, antingen i form av offer eller i egenskap av förälder till de barn som hamnar i extremism.

Även om de inte sällan drabbas av skam i samhället så kan kvinnor vara betydande förespråkare att ”avmystifiera livet som terrorist: tala öppet om svårigheterna med att skiljas, osäkerhet, förlust av inkomst, ångesten av ett hemligt liv.”⁶⁸ Istället för föreställningen om muslimska kvinnor som tysta offer så bör kvinnor ses som inflytelserika förespråkare av antiextremistiska åtgärder.

Kvinnors roll har traditionellt varit marginell inom den patriarkala klanstrukturen och är vanligtvis exkluderade från att delta i beslutsfattande. Då kvinnor kan ha flera klantillhörigheter så besitter de därmed en mycket viktig roll som mäklare och kan mobilisera inom civilsamhället ”då deras position inom klansystemet ger dem möjligheten att brygga mellan klandelningar och fungera som en första kanal för dialog mellan parter i konflikt.”⁶⁹

”Traditionella” mödrar har begränsat inflytande över deras somaliska söner då sönerna har en mycket omfattande frihet i relation till mödrarna. Dessa restriktioner har inte förhindrat somaliska kvinnor från att mobilisera och inta en aktiv föräldraroll.

⁶⁷ Naureen Chowdhury Fink and Hamed El-Said, *Transforming Terrorists: Examining International Efforts to Address Violent Extremism* (International Peace Institute, maj 2011).

⁶⁸ Center on Global Counterterrorism Cooperation, *Final Summary Report – EU Workshop on Effective Programming for Countering Violent Extremism*, december 2012.

⁶⁹ Faiza Jama, “Somali women and peacebuilding”, *Accord: an international review of peace initiatives*, Issue 21 (2010). http://www.xildhibanpublications.com/21_Somalia.pdf

Somaliska kvinnogrupper har varit mycket lyhörda när det gäller al-Shabaabs rekrytering av deras barn och även befunnit sig i opposition mot al-Qaidas förespråkande om martyrskap. Detta exemplifierades väl då al-Qaidaledaren Ayman al-Zawahiris fru uppmanade mödrar att uppfostra sina barn till att stödja jihad och martyrskapet.

Den somaliska kvinnooppositionen var ståndaktig och mycket högljudd mot detta råd: "sättet som al-Zawahiris fru uppmanade mödrar att uppfostra deras barn med våld och terrorism är inte relaterat till islam. Vi uppmanar somaliska mödrar att uppfostra deras barn med tolerans och broderskap och att lära dem islams rättfärdiga väg långt från extremism och våld. Al-Qaidas ideologi representerar inte den sanna islamska vägen och för detta skäl så uppmanar vi somaliska mödrar att inte lyssna till frun till al-Qaidas ledare."⁷⁰

Även om somaliska kvinnor har en aktiv roll så är det viktigt att poängtera att förebyggande åtgärder måste riktas direkt mot denna grupp då det finns sympatisörer och rekryterade flickor hos al-Shabaab som stödjer med bland annat matlagning, städning, underrättelseoperationer inom samhället och där även vissa är al-Shabaabmedlemmarnas fruar.

Kvinnors roll är varierad i det pakistanska samhället – beroende av klass, region, stad eller landsbygd. Det finns betydande problem som pakistanska kvinnor står inför när det kommer till jämlikhet mellan kön och att de blir objekt för det extremistiska våld som bland annat inbegriper sexuellt utnyttjade och våldtäkt, hedersmord, frätande syra i ansiktet, prostitution, människohandel och tvångsarbete. Kvinnliga CSO:s har en viktig möjlighet att påverka frågor som rör kontraextremism och har organiserat sig för att uppmärksamma genusfrågor vilka ofta inbegrips i större kvinnoprojekt i syfte att motverka extremism lokalt.

Ungdomsprojekt

Många projekt som är nära stödda av USA och EU:s medlemsstater är ungdomsorienterade samt ungdomsledda CSO:s som bistår med en serie av sammanhängande färdigheter om livet, från utbildning till karriärråd och ledarskap för ungdomsledda samhällsprojekt.

Dessa ansträngningar som riktar sig till unga mellan 15 och 25 år fokuserar på utbildning, ledarskapsutveckling, yrkesutbildning, fredliga konfliktlösningar, kritiskt tänkande och problemlösning, nätverkande samt positiva medborgarinsatser. Inbäddat i detta finns åtgärder för att hantera extremistiska narrativ, rekrytering,

⁷⁰ Mahmoud Mohamed, "Somali activists condemn 'love of martyrdom' message from al-Zawahiri's wife", *Sabahi*, 25 juni 2012.
http://sabahionline.com/en_GB/articles/hoa/articles/features/2012/06/25/feature-02

omvänd marginalisering och ungdomars missnöje. I vissa områden, som Eastleigh, så är det viktigt att fokusera specifikt på gatubarn.

De flesta som rekryteras till extremism i Pakistan är ungdomar, och även barn, där de rekryteras till talibanerna men också till andra extremistgrupper. Pakistanska ungdomsorganisationer är mycket aktiva, framförallt de som är etablerade i urbana områden. Aktiviteterna är bland annat kampanjer för att skapa medvetenhet hos allmänheten, offentliga debatter och ansträngningar för att främja sund utbildning, inklusive yrkesutbildning.

Pakistanska ungdomar är en grupp som befinner sig i riskzonen för radikalisering och rekrytering till extremism då många ungdomar är rastlösa och "desillusionerade av deras lands ledarskap, missfälda av deras ekonomiska utsikter och i desperation av radikal förändring."⁷¹

Idrottsverksamhet och kulturprojekt

Musik, drama och konst kan attrahera ungdomar om det är levererat på ett trovärdigt och kraftfullt sätt. Somalia har en kultur präglad av en mycket stark muntlig tradition och somaliska sånger har en stark poetisk rytm. Därmed är media, som en kanal för det talade ordet, ett viktigt medium för att nå ut till ungdomar. Tillika är debatter, poesi och drama alternativa starka kommunikationsmedel. Även folklöre och hantverk kan vara användbara uttrycksmedel.

Kultur- och idrottsaktiviteter kan potentiellt spela en stor roll för att motverka extremism. Faktum är att al-Shabaab förbjöd all typ av fritidsverksamhet som idrott, film och musik. Al-Shabaab hotade i januari 2011 också med hårda straff för de som spelar TV-/dataspel medan filmer och även Ramadan-TV-serier förbjöds. Somaliska ungdomar lyssnar betydligt mer på radio än vad de tar del av andra former av media.

Somaliska atleter, som Mo Farah som 2012 vann olympiskt guld och är baserad i Storbritannien och fotbollsspelaren Abdisalam Ibrahim i fotbollsklubben Manchester United, utgör exempel på goda förebilder för ungdomar. Idrott kan på många sätt vara ett kraftfullt verktyg för social förändring.

Populärkultur har i Pakistan en viktig roll. Traditionell kulturell verksamhet, muntlig tradition, musik och teater kan spela en kraftfull roll som drivmedel för att föra ut budskap och skapa social förändring. Offentliga massmöten och debatter är populära kännetecken men som är tydligt i mediekampanjer och av förebilder från

⁷¹ Muhammed Suhaib, "Special report: Outlook & attitudes of Pakistan's youth", *The Express Tribune*, 7 december 2012. <http://tribune.com.pk/story/476348/special-report-outlook-attitudes-of-pakistans-youth/>

underhållnings- och musikindustrin, så kan detta också på flera sätt nyttjas för att motverka våldsbejakande islamistisk extremism.

Slutsatser och rekommendationer

Säkerhetspolisens förebyggande arbete bygger på kontaktverksamhet till strategiskt viktiga aktörer på lokal nivå, till exempel närpolis, stadsdelsnämnder och föreningar. Inte minst anses det vara viktigt att skapa goda relationer till trossamfunden i landet. Denna kontaktverksamhet skapades 2003 och syftar främst till kunskapsspridning, förtroendeskapande relationer och en bättre förståelse för Säkerhetspolisens uppgift och arbete. Det finns också goda exempel på att muslimska församlingar bedriver ett förebyggande arbete mot våldsbejakande radikaliserings genom bland annat stöd och samtal med ungdomar och föräldrar.

Säkerhetspolisen har tidigare framhållit att över 40 utländska stridande varit aktiva sedan 2006. Av dessa har ett 30-tal åkt till Somalia och ett tiotal till Afghanistan/Pakistan. Tillika finns enskilda fall till både Irak och Jemen. De avresande har för det mesta varit under 30 år.

Utländska stridande till Syrien utgör en ny utmaning för Säkerhetspolisen. Säkerhetspolisen bedömer att reseproblematiken till Syrien på relativt kort tid har utvecklats på ett mycket oroväckande sätt och att den troligen kommer att vara mer omfattande än till tidigare destinationer sammantaget. Ett 30-tal personer är man helt säkra på har åkt från Sverige till Syrien för att strida i al-Qaida-inspirerade grupper eller utbilda sig för strid under de senaste 18 månaderna.⁷² Det medför att siffran är lågt räknad, det verkliga antalet är sannolikt högre. Av de personer som hittills rest till Syrien finns både individer som identifierats bland de våldsbejakande islamister som Säkerhetspolisen skrivit om i rapporten från 2010, men även för Säkerhetspolisen okända individer.

Trots det bedömer Säkerhetspolisen att det totala antalet våldsbejakande islamistiska extremister i Sverige inte ändrats avsevärt. Här finns dock risk för ett mörkertal av individer man inte känner till. Därutöver har många av de som rest till Syrien ännu inte återvänt.

Juridiska verktyg

Terrorismens konsekvenser tvingar ofta polis och säkerhetstjänst att agera i ett tidigt skede för att undvika risken för oskyldiga offer. Det finns i vissa fall en inbyggd konflikt i att förhindra terroristbrott i ett tidigt skede och att samtidigt inhämta tillräckligt med bevis för en fällande dom.

I några av de länder som studerats i denna rapport används mer repressiva juridiska verktyg för att bemöta reseproblematiken. I Tyskland finns exempelvis möjligheten

⁷² Säkerhetspolisens årsbok 2012

att beslagta pass, införa reserestriktioner eller att regelbundet behöva besöka en polisstation vid starka misstankar om att en person är på väg att lämna landet för att genomgå terrorismträning eller strida utomlands.

I vissa EU-länder finns även möjligheten att återkalla medborgarskap på terrorrelaterade grunder. Det har till exempel nyligen skett i Storbritannien vilket omöjliggjort för brittiska utländska stridande att återvända till Storbritannien från en konfliktzon.

Utöver detta finns det exempelvis i Tyskland möjlighet att utvisa utländska extremister som reser in i landet. I Storbritannien finns lagstiftning som kriminaliserar både innehav av propagandamaterial och terrorismmanualer och även förhållande av terrorism. Men skärpning av terroristlagstiftning och tillämpning av repressiva åtgärder som enda medel är en riskfylld och sannolikt kontraproduktiv strategi. Det krävs en god balans mellan de möjliga förebyggande åtgärderna för att långsiktigt komma åt problemet.

Svenska förebyggande insatser och brister på lokal nivå

Till skillnad mot många andra länder har Sverige inte haft en nationell strategi mot radikaliserings. Det finns både fördelar och nackdelar med det. En fördel är att genom exempelvis denna studie kunna belysa hur andra länder utformat strategier och åtgärder och om dessa kan ses som adekvata. Även om många åtgärder i andra länder fortfarande är relativt nya finns möjligheten för Sverige att dra lärdomar och inspireras från andra länders framgångsrika åtgärder.

I den rapport som togs fram av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) 2010 konstateras att det "idag saknas verksamhet med specifikt fokus på att bemöta eller hantera våldbejakande islamistisk extremism, arbetet inriktar sig istället på förebyggande arbete och framgångsfaktorerna är nätverk och relationsbyggande." Detta är en bild som fortfarande tycks vara giltig.

I arbetet med denna rapport genomfördes även intervjuer med företrädare på lokal nivå inom skola, socialtjänst och polis i Stockholm, Göteborg och Malmö. Uppgifterna pekar på att detta inte är en problematik som man arbetar specifikt emot inom vare sig skola, socialtjänst eller polis. Specifika insatser mot islamistisk radikaliserings och utländska stridande hamnar i regel istället på Säkerhetspolisens bord. Samtidigt menar Säkerhetspolisen att det finns kostnads- och effektivitetsmässiga skäl som talar för att fokusera på ett generellt förebyggande, då radikaliseringsprocessen uppvisar betydande likheter.

Nedanstående beskrivning av svenska förhållanden aspirerar inte på att ge någon lägesbild eller representativ redogörelse över problematiken med våldbejakande

islamistisk extremism i de tre svenska storstäderna. Istället kan den anses ha karaktären av nedslag där enskilda yrkesutövare som stött på problematiken i sitt arbete återges. Det ska även tilläggas att problembilden blir högst beroende av den lokala lägesbilden. På vissa håll beskrevs dess omfattning som mycket begränsad och på andra håll som mer påtaglig.

En verksamhetschef berättar att hon vid ett 15-tal tillfällen kontaktats av mödrar som varit oroliga över att deras söner ska ansluta sig till al-Shabaab. Hon har då föreslagit att de ska kontakta polisen, men det har de varit motvilliga att göra. En fältarbetare med många års erfarenhet i en förort beskriver hur hon vid flera tillfällen kontaktats av mödrar som varit oroliga över att deras barn radikaliserats och befarat att de ska lämna Sverige för att ansluta sig till en väpnad extremistgrupp verksam i en konfliktzon utomlands, särskilt då de nyligen erhållit pass. Det enda alternativ av relevans som då finns för henne är att till mamman överlämna ett telefonnummer till Säkerhetspolisen, som i sin tur kan erbjuda sig att hålla ett rådgivande samtal med familjen.

Någon annan åtgärd utöver Säkerhetspolisens samtal kan till synes vare sig svenska myndigheter eller civilsamhället erbjuda idag för en familj med en son eller dotter som radikaliserats och befaras resa till en konfliktzon (det tycks i regel alltid handla om söner). I vilken utsträckning familjer kontaktar Säkerhetspolisen känner inte fältarbetaren till, men förtroendet för Säkerhetspolisen hos människor som härstammar från länder med en tradition av brist på demokrati och mänskliga rättigheter beskrivs som i regel mycket lågt.

Problematiken med resande till konfliktzoner beskrivs av en fältarbetare som mycket känslig och svår att diskutera med anhöriga. Det nämns även att i de fall som unga tagit steget och rest är det ofta mycket skamfyllt för deras mödrar och att de i flera fall isolerat sig i bostaden medan sonen varit bortrest. De som återvänt från konfliktzoner får ofta förhöjd status i den egna gruppen, inte i samhället i stort men i mer radikala grupperingar. En person beskrev att i sitt arbetsområde har han sett allt fler unga radikaliserats och att det pågår en offensiv rekryteringsverksamhet till radikala grupperingar. En verksamhetschef framförde att under våren 2012 pågick öppen rekrytering centralt i en förort i form av utdelning av flygblad som uppmanade till jihad, kampanjen påminde om traditionellt partiarbete inför ett riksdagsval.

Några SSP-medarbetare underströk problematiken med radikaliserings-, extremism och resande till konfliktzoner och påtalade den upplevda bristen att verktyg saknas för att hantera detta. Specifikt efterfrågades både utbildningsinsatser för fältarbetare och även att någon form av kunskaps- eller rådgivningscenter kunde skapa förutsättningar för dialog och rådgivning gällande denna problematik. En SSP-medarbetare menade att det svenska offentliga debattklimatet försvårar för att på ett konstruktivt och problemlösande sätt diskutera dessa frågor. För den som lyfter problematiken ansågs etiketter aldrig vara långt borta, vilket avskräcker många med

kunskaper från att delta i en kreativ diskussion. Detta upplevdes som mycket frustrerande.

Det framstår som att misstänksamheten mot polis och säkerhetspolis inte hjälps av den rådande debatten om våldsbejakande islamistisk extremism och kontraterrorism vilken kan verka polariserande, mytbildande och skapa främlingsfientlighet och konspirationsteorier om Säkerhetspolisens arbete – vilket i sin tur påverkar samhällets motståndskraft. När mittfåran i debatten i stor utsträckning saknas skapas ett vakuum som fylls av högljudda ytterlighetsröster.

En annan problematik som lyftes av en chef på en förebyggande enhet i en kommun var att det är bristande samverkan mellan stadsdelar avseende att försvåra för islamistiska grupperingar att få fäste lokalt. Det påtalades att det saknas informationsutbyte mellan stadsdelarna i dessa frågor. Fältarbetare har beskrivit att denna problematik aldrig har diskuterats i SSP-sammanhang även om problematiken existerar. Varför det varit så är oklart.

En intervjuad person är kritisk mot hur SSP fungerar relaterat till detta då arbetet inom SSP behandlas på individnivå och att det anses fungera dåligt avseende den här problematiken. Han tillägger att "det kan även vara så att vi har fem kriminella söner i en familj, då behandlas de som fem stuprör inom SSP, riktlinjerna behöver ändras".

En intervjuad polis beskriver hur ett arbete inletts med att utbilda poliser inom extremism: autonom vänster, vit makt och islamistisk extremism. Några poliser har blivit specialutbildade av Säkerhetspolisen inom detta, och de håller sedan utbildningar för poliser lokalt. Utbildningen bygger på COPPRA-manualen samt material från Säpos egna föreläsningar. Ett utbildningstillfälle för lokala poliser pågår i ungefär tre timmar och behandlar de tre ovan nämnda typerna av extremism, hur radikaliseringsprocessen kan gå till och att lära sig känna igen indikatorer som tecken på radikalisering. Indikatorer kan vara både på individnivå men också för att upptäcka stundande attentat.

Exempel på indikatorer på individnivå kan till exempel handla om att det vid husrannsakan hittas vapen och propagandamaterial med koppling till våldsbejakande islamistisk extremism. Utbildningen innefattar även filmen "Conviction" som handlar om en verklig händelse om en ung brittisk muslims radikalisering och väg in i våldsbejakande islamistisk extremism, och hur nära han var att lyckas med ett självmordsattentat i Bristol 2009.

En tanke med utbildningen är att poliser som ser indikatorer på våldsbejakande islamistisk extremism rapporterar detta till polisens kriminalunderrättelsetjänst. Där görs en sällning av inkomna tips och de som bedöms som relevanta vidarebefordras till Säkerhetspolisen. Som utbildningen ser ut nu är den anpassad för poliser som

målgrupp. Med mindre justeringar bedöms den även kunna fungera för exempelvis fältarbetare enligt en polis som genomför utbildningen på lokal nivå.

Ett flertal poliser understryker betydelsen av att ha väl utarbetade kontakter med imamer i lokala moskéer. Ett bra samarbete har i flera fall varit betydelsefullt vid upplopp och oro i närområdet. Till exempel så kan imamer genom sitt inflytande dämpa spända stämningar och framföra lugnande budskap på exempelvis fredagsbönen.

Att skapa mer strukturerade former för samverkan mellan polis och trossamfund beskrivs av en närpolischef som något han för tillfället överväger. Det har även framförts att vid upplopp i förorter så har radikala personer försökt att utnyttja upploppen i rekryteringssyfte för att främja religiös extremism. Det kan handla om att de har försökt att provocera polisen och sen försökt övertyga ungdomar om den radikala vägen och målat upp hur förtyckta muslimer är. De har spelat på känslor av upprördhet och erbjudit en radikal lösning.

En polis inom Göteborgspolisens så kallade integrationsgrupp med lång erfarenhet av att arbeta i utanförskapsområden menade att Sverige är tacksamt att vistas i för extremistiska grupperingar, och att samhället har en medioker tillsyn av dessa grupper. Han ansåg även att vare sig politiker eller polisledning har tillbörlig förståelse för att de segregerade områdena i Sverige, vid sidan av problemen av socioekonomisk karaktär, även kan utgöra en grogrund för brottslighet och religiös extremism.

Radikalisering beskrevs, i likhet med gängbildning, som lättare att stoppa i processens början och att det är betydligt svårare när den etsat sig fast. Han underströk även svårigheten för polisen att nå fram, förtroendet för polisen är i regel mycket lågt i segregerade förorter, vilket medför svårigheter avseende att få personer att vittna eller anmäla brott.

Säkerhetspolisen ansågs vara för hemlighetsfulla av både en närpolischef och en chef på en kommunal förebyggande enhet. Ett mer strukturerat informationsutbyte som kunde skapa en vinn-vinn situation efterfrågades istället.

Rekommendationer på åtgärder inom och utanför Sverige

I uppdraget som föranledde denna rapport så anges bland annat att rapporten ska "lämna förslag på lämpliga åtgärder för att stärka det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism i tredje land."

Denna rapport har identifierat ett stort antal förebyggande åtgärder, både inom enskilda EU-länder och i länder utanför EU. Det finns ett behov av åtgärder som kompletterar Säkerhetspolisens arbete. Den sista instansen ska inte också behöva vara den första instansen. Tyvärr ser det ofta ut så idag, behovet av kompletterande åtgärder är reellt.

Förbättrad myndighetssamverkan

- **En nationell aktör bör bli sammanhållande nod mellan stat och kommuner och tillhandahålla utbildning och agera kunskapsförmedlare mellan kommuner och stat gällande förebyggande åtgärder och kunskap om våldsbejakande extremism.**

I två tidigare regeringsuppdrag⁷³ om förebyggande insatser mot våldsbejakande extremism framkom också vikten av att rollfördelningen mellan stat och kommuner vad avser det förebyggande arbetet klarläggs.

- **Den nationella aktören bör upprätta ett nationellt nätverk av berörda praktiker som i sin tur kan förmedla expertis till och från EU:s Radicalisation Awareness Network (RAN) om goda exempel på förebyggande åtgärder.** RAN är ett tvärsektorielt nätverk som består av åtta arbetsgrupper med praktiker som besitter bred kunskap i att förebygga våldsbejakande extremism lokalt.
- **Sverige bör inom EU ta ledningen i etablerandet av ett EU CVE Center of Excellence – ett kunskapscenter där beprövad metodik och åtgärder samlas. I detta EU CVE Center of Excellence skulle till exempel även Forum för Levande Historia kunna bli en viktig integrerad del av kunskapsspridningen.**

Som ett led i utvecklingen av EU:s RAN nätverk, vars mandat upphör 2015, så finns det idag en stor efterfrågan och ett starkt behov av en central EU-nod för praktiker och kunskapsutveckling av evidensbaserade metoder och åtgärder mot alla former av våldsbejakande extremism. Ett sådant center

⁷³ Ranstorp & Dos Santos, "Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbild från Malmö." (2009). Försvarshögskolan, samt "Lokala insatser mot våldsbejakande politisk extremism. En exempelskrift". (2010). Sveriges Kommuner och Landsting.

förener nationella insatser och förstärker fokus mot oroväckande utvecklingstendenser inom EU. Sverige, som redan har en stark kunskapsbas inom högerextremism, bör ha en tydlig ledande roll i utvecklingen av ett sådant EU CVE Center of Excellence.

Utbildningsinsatser

- **Den utbildning om radikaliserings och våldsbejakande extremism som nyligen införts inom polisen bedöms med en mindre insats även kunna målgruppsanpassas till personal inom resterande delar av SSP-samverkan.**

Fältarbetare har efterfrågat utbildningsinsatser och detta skulle kunna bli en viktig medvetande- och kunskapshöjande åtgärd. Nyckelpersoner som utbildas av Säkerhetspolisen kan sedan ha internutbildningar inom den egna organisationen anpassat efter behov.

- **Utbildningsmaterial bör utvecklas för skolungdomar som främjar kritiskt tänkande, särskilt i förhållande till antidemokratiska och våldsbejakande budskap genom internet.**
- **Konstruktiva samtal.** Filmvisningar med efterföljande diskussion riktat mot civilsamhället har visat sig i andra länder vara ett effektivt verktyg för att skapa strukturerad diskussion.

Filmer såsom exempelvis "Broken Dreams" om somalier som lämnar Minneapolis för att ansluta sig till al-Shabaab och brittiska filmen "My Brother the Islamist" som producerats av en man vars bror gradvis blir alltmer våldsbejakande och radikal. De ger verklighetsskildringar och skapar utrymme för efterföljande diskussion om risker och lösningar. I andra länder har detta använts som ett redskap för att stimulera diskussion och kritiskt tänkande.

Ytterligare ett exempel på en åtgärd som kan vidtas lokalt är anordnandet av diskussionsmöten om hur enskilda personer från Sverige kan bistå civilbefolkningen i den väpnade konflikt som råder i Syrien. Där kan alternativa möjligheter till att stödja landet diskuteras som inte innefattar att själv resa dit. Då finns även möjlighet att belysa de risker som är förknippade med en sådan resa.

- **Skol- och kulturprojekt.** Ett exempel på ett intressant kulturprojekt som utvecklats av FN:s utvecklingsorgan UNDP i samråd med somaliska Hargeisha universitetet är en 22-sidig manual för interaktiv ungdomsteater som behandlar aspekter av att ansluta sig till en väpnad grupp. Denna

manual är ett exempel på en inspirationskälla och ett användbart pedagogiskt verktyg för att interaktivt utforska olika problem kopplade till konflikter samt våldsbejakande extremism.

- **Etablera samarbete med nätverket Against Violent Extremism (AVE) i syfte att kunna bjuda in avhoppare från våldsbejakande extremistgrupper och som idag arbetar förebyggande mot ungdomar.**

Det finns framförallt fyra skäl till att etablera ett sådant samarbete och bjuda in personer med denna bakgrund: 1) utbildning av ungdomar om våldsbejakande extremism, 2) bistå fältarbetare med trovärdig dialog med ungdomar i riskzonen för att förhindra dessa att gå med i extremistiska grupper eller de som redan befinner sig i sådana grupper, 3) utbildning av SSP-medarbetare så att de blir mer effektiva i sitt arbete, och 4) rådgivning till beslutsfattare om vad som fungerar i utformning av åtgärder för att förebygga och bemöta våldsbejakande extremism.

Avhoppare från extremistiska miljöer har ofta en särskild trovärdighet för att prata med ungdomar om dessa frågor. I januari i år etablerades ett svenskt nationellt resurscentrum för alla former av avhopparverksamhet, som också bör breddas till att även innefatta hjälp till personer som önskar lämna våldsbejakande islamistiska miljöer. I väntan på att personer som lämnat våldsbejakande islamistisk extremism träder fram i Sverige så bör individer med denna erfarenhet bjudas in från utlandet i samarbete med AVE.

- **Rapporter av internationellt etablerade människorättsorganisationer (exempelvis Human Rights Watch och Amnesty International) om terrorstämplade gruppers kränkningar av de mänskliga rättigheterna kan användas i lämpliga sammanhang för att motverka dessa gruppers narrativ och därigenom även deras attraktionskraft.**

Samverkan med civilsamhälle

- **Förtroendeskapande samverkan med trossamfund bör byggas långsiktigt utan säkerhetsagenda.** Förtroende tar tid att bygga och bör utvecklas långsiktigt och genuint om frågor som berör lokalbefolkningen. Ömsesidigt förtroende samt upparbetade kontakter har verkat lugnande vid tider av social oro. För närvarande bedriver Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) en fördjupad dialog om demokrati och mänskliga rättigheter med trossamfundet.

Samarbetet bör struktureras så det inte blir beroende av enskilda frivilliga insatser eller eldsjälar. I exempelvis Danmark spelar det muslimska rådet en mycket viktig och konstruktiv roll med myndigheter i olika frågor.

- **Det bör upprättas en idékatalog över tänkbara förebyggande åtgärder som inkluderar SSP samt aktörer inom civilsamhället.** På så sätt kan lokala aktörer själva utforma hur förebyggande ska se ut och dimensioneras för att passa den lokala kontexten. Ett framgångsrikt exempel på det är den danska idékatalogen som utvecklades och förankrades i nära samarbete mellan olika lokala aktörer.

I Sverige skulle till exempel Stockholm, Malmö och Göteborg kunna gå före och utveckla var sin idékatalog över positiva insatser som stärker kontakt med civilsamhället. Den bör inte bara utformas kring extremism utan ha ett bredare samhällsanslag där förebyggande arbete mot extremism bara är en av flera aspekter.

- **Underrättelse- och säkerhetstjänster har en viktig samhällsupplysande uppgift att regelbundet delge allmänheten analyser över frågor kopplade till våldsbejakande extremism.** Detta görs i större utsträckning av till exempel myndigheter i både Danmark och Norge.
- **SIDA bör överväga att delta inom ramarna för det program som EU:s stabilitetsinstrument utformar i Afrikas horn samt Pakistan/Afghanistan gällande insatser för att förebygga våldsbejakande extremism.** Sådana insatser kunde fördjupa dialogen om demokrati och mänskliga rättigheter med lokala samverkanspartners. En integrerad del av detta arbete bör vara riktat mot kvinnor och unga.
- **Mer resurser krävs till personal för krigs- och tortyrskadade inom ungdomspsykiatri.**

Kunskaps- och rådgivningscenter

- **Ett nationellt kunskaps- och rådgivningscenter bör upprättas och som har särskild kunskap om att förebygga och hantera våldsbejakande extremism.**

Sådan rådgivning skulle ske integrerat över tre nivåer: makro (institutionell rådgivning på kommunal nivå till SSP), meso (rådgivningsprogram och stöd till anhöriga) samt mikro (individuellt intervention och stöd för att lämna våldsbejakande radikala miljöer och åsikter).

Många SSP-medarbetare upplever att detta är känsliga och svåra frågor att diskutera. Ett sådant centrum skulle kunna spela en viktig roll för att skapa en konstruktiv och problemlösande dialog på lokal och nationell nivå i dessa frågor.

Juridiska åtgärder

- **Det bör övervägas om Sverige behöver förändra sin terroristlagstiftning för att kriminalisera deltagande i terrorismträning utomlands.** Enligt den senaste förändringen av svensk terroristlagstiftning baserat på EU:s rambeslut, gjordes följande ageranden straffbart: a) *offentlig uppmaning till terroristbrott*, b) *rekrytering för terroristsyften* och c) *utbildning för terroristsyften*. Punkt c, utbildning för terroristsyften, kriminaliserar endast att tillhandahålla utbildning.

Idag är det alltså inte straffbart enligt svensk lagstiftning att delta i terrorismträning. Att göra deltagande i terrorismträning straffbart skulle, enligt regeringens utredare i frågan, professor Petter Asp, sannolikt träffa vissa fall som inte träffas av den nuvarande skrivningen.

När lagstiftningen avseende utbildning för terroristsyften infördes 2010, i vilken tillhandahållande av utbildning kriminaliserades, så diskuterades aldrig alternativet att även kriminalisera deltagande i terrorismträning, enligt Asp. Detta då införandet var grundat i att integrera ett rambeslut inom EU i svensk lagstiftning. Ett flertal EU-länder samt Norge överväger eller har kriminaliserat deltagande i terrorismträning. Detta förespråkas även av EU:s kontraterrorismkoordinator.

- **Kompetenshöjande åtgärder inom det judiciella systemet (utbildning inom domstolsväsendet).**

I samband med olika terrorrelaterade åtal i Sverige har det i nästan samtliga fall blivit friande domar och kritik har riktats mot att polis och åklagare inte haft tillräcklig grund för sina åtal. Andra har menat att lagarna är för snävt skrivna och inte medger den flexibilitet som finns i andra länder för denna typ av brottslighet. En tredje uppfattning är att lagarna väl kan medge att denna typ av brottslighet kan bestraffas men att det är en brist på kompetens i domstolssystemet kring denna specifika problematik. Det är därför viktigt att det inom hela rättsväsendet finns kompetens på området.

I dag finns exempelvis specialiserade åklagare för säkerhetsmål, inklusive terrorismmålen, men det finns inget motsvarande inom domstolsväsendet för säkerhetsmål. En framkomlig väg kunde vara att i större utsträckning beakta

extern expertkunskap vid terroristmål. Avseende exempelvis hanteringen av folkrättsbrott styrs dessa (vilket hittills skett i samtliga fall) av Åklagarmyndigheten via den möjlighet regeringen har att specialdestinera denna typ av mål till Stockholms tingsrätt oavsett vad som skulle ha gällt enligt vanliga forumregler.

Tingsrätten handlägger dessa mål på en avdelning (avd.4) som byggt upp en särskild kompetens för ämnesområdet. Om ett terroristbrott begåtts utomlands torde det vara möjligt att på motsvarande sätt destinera målet till Stockholms tingsrätt som är den domstol, som bland annat genom tvångsmedelshanteringen, har mest erfarenhet av säkerhetsmål. Dessa är tveklöst komplicerade och kräver ingående kunskaper om till exempel hotbilder, modus operandi och trender som är kännetecknande för brottstypen.

Detta talar starkt för att en specialkompetens behöver byggas upp. Därför bör lagstiftning övervägas som ger Stockholms tingsrätt (den domstol som har de bästa förutsättningarna att bygga upp en sådan kompetens) generell behörighet i denna typ av mål.

Fortsatt forskning

- **Det finns ett behov av faktabaserad, tvärvetenskaplig forskning kopplad till reseproblematiken.** Mer kunskap behövs till exempel avseende vilka faktorer som påverkar och driver avresande samt forskning om samhällets kapacitet till återintegrering av dessa personer.
- **Mer beteende- och samhällsvetenskaplig forskning behövs kring civilsamhällets roll i förebyggandet av våldsbejakande extremism och kopplingen mellan diaspora och civilsamhälle i länder utanför EU.** Framförallt bör man utveckla idéer kring hur kvinnor samt ungdomar kan stärkas i det förebyggande arbetet.

Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland: Åtgärder för att förhindra att personer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner

Denna studie om förebyggande av våldsbejakande extremism i konfliktzoner är resultatet av det regeringsuppdrag som gavs till Försvarshögskolan i december 2011. Problematiken med att unga män åker till konfliktzoner som Somalia, Pakistan – och nu på senare tid även Syrien – för att strida har blivit allt mer påtaglig i flera europeiska länder.

Rapporten behandlar erfarenheter och lärdomar från Storbritannien, Nederländerna, Tyskland och Danmark vad gäller dessa länders förebyggande arbete mot våldsbejakande islamistisk extremism – både i det egna landet och utomlands. Särskild vikt läggs avseende de erfarenheter som gjorts angående rekrytering till konfliktzoner. Avseende länder utanför EU belyses förebyggande åtgärder i framförallt Pakistan och Somalia samt Kenya.

Rapporten berör även konsekvenser för svenska förhållanden och ger rekommendationer för svenskt vidkommande.

Executive Summary

CATS
Center for Asymmetric Threat Studies

Försvarshögskolan
Box 27805
115 93 Stockholm
www.fhs.se